

EVANGELIKUS EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

MEGJELEN HETENKÉNT EGYSZER.

Előfizetési ár:
Egész évre . . . 6 frt — kr.
félévre . . . 3 " — "
negyedévre . . . 1 " 50 "
Egy szám ára: 12 kr. o. é.

Szerkesztő- s kiadó-hivatal: Pozsony, Konventutca 6. sz.

Felelős szerkesztő:

TRSZTYÉNSZKY FERENCZ.

Hirdetés ára:
Négyhasábos petit sorként
egyszer közölve 7 kr.,
többször közölve 5 kr.
Bélyegdíj: külön 30 kr.

Tartalom: Evangelizáció. (—r —l.) — Vallásoktatás az állami iskolákban. (Kondoros György). — A népiskolai nyilvános kövizsgálatokró (Németh Lajos.) — Irodalom. — Belföld. — Külföld. — Vegyesek.

Evangelizáció.

E jelszót hangoztatja az „Ev. Egyház és Isk.” Lap 49. száma vezércikkében Láng Adolf úr. A nt. szerkesztő úr jónak látta előre is megcsillagozni a címet, azon megjegyzéssel, hogy cikkíróval maga sem ért mindenben egyet; tehát szóljanak a tárgyhoz mások is.

E felszólítás s azon meggyőződés, hogy az evangelizáció = hittenyésztés ev. egyházunk minden tagjának szent kötelessége, felbátorít engem is, hogy szerény véleményemmel hozzászóljak a tárgyhöz.

Ha jól fogtam fel cikkíró felhívó szózatának értelmét, célzatát, mely szerint „rendszeres evangelizáció“ által kellene ev. egyházunkat időről időre más felekezetektől nyert tagokkal szaporítani, terjesztetni, akkor bizony magam sem értek vele egyet.

Megmondom miért? Hanem először is értsük meg egymást.

A hittenyésztés ellen nincs nekem semmi kifogásom, történjék akár külmisszió akár belmisszió által; sőt mint jeleztem is már elébb, én a hittenyésztés munkájáról azt tartom, hogy az ev. egyházunk minden tagjának szent kötelessége, még pedig azon általános papság elvénél fogva, miszerint minden ev. keresztyén köteles az Isten országát terjesztetni a maga körében, saját magán kezdve el a megterés munkáját. Ezt tartom én a legigazibb evangelizációnak. Ez a valódi belmisszió, mely, ha mindnyájan lelkesen munkálkodnánk benne, több tagot szerezne egyházunknak, mint akármily rendszeres „Evangelisationscomité.“

S bizony, ha honi ev. egyházunk is lelkesen hozzáfogna e munkához, úgy hogy saját híveit a vallás iránti közönyösség álmából felriasztva, új hitéletre ébresztené s bennük a vallás, egyház s jótékony közintézetek iránti érdeklődést és szeretetet fölkeltené, szóval igazi evangyéliumi vallásosságra vezérlené, akkor nemcsak hogy nem jajgatnánk a fölött, hogy pusztulunk, veszünk, hanem a növekedő példás hitélet új tagokkal is szaporítaná egyházunkat.

De az olyan evangelizációra, mint a melyet említett

czikkíró úr külföldi minták szerint szervezni óhajt, mely tehát valami rendszeres szabályok szerint fogdosna idegen felekezetektől új tagokat egyházunknak, én legalább nem adnám fejemet.

Azt mondja cikkíró úr, hogy Idvezítőnk, az apostolok s reformátoraink is ugyanazt tették, s példáikat nekünk is követnünk kell.

Én Idvezítőnkben nem látom ennek példáját. Ő maga mondá, hogy nem jött a törvény eltörlésére, hanem annak betöltésére. Ő saját hitfeleit tanítása és saját *élete példájával* Isten igaz tiszteletére oktató. Nem mondá nekik, hogy hagyják el régi vallásukat, hanem hogy térjenek meg ahhoz az Istenhez, a kitől a sok külső, rideg szertartások mellett eltávolodtak. És a törvénynek ezen példány-szerű betöltésével Jézus mindenkit, zsidót, pogányt egyaránt meghódított s bámulatosan szaporítá követőit a nélkül, hogy térítői szónoklatokat tartott vagy más evangelizációi fogásokat használt volna.

Így töltsük be mi is evangyéliumi hivatásunkat; papok, tanítók, gazdagok, szegények, nagyok és kicsinyek szeressük buzgón ev. vallásunkat s akkor nemcsak saját hitsorsosaink, hanem idegenek is látván jó cselekedeteinket, hozzánk csatlakoznak, hogy velünk együtt dicsőítsék a mennyei atyát.

Az apostolok példájában már látjuk az evangelizáció munkáját; ők igenis térítettek idegen népek között, szaporíták az egyház tagjait; de ők épen arra a munkára voltak kiküldve. Más volt az ő feladatuk e tekintetben s más a mieink. Az ő példájok az evangelizációt illetőleg inkább a külmisszióra buzdít bennünket.

A mi reformátorainkat illeti, ők is Jézus példáját követve a törvény betöltésén fáradoztak, midőn a tiszta evangyéliom helyreállítását tüzték ki életük céljául. Nem halászták ők a tagokat, hanem saját otthonukban meggyújtva az evangyéliom fáklyáját, annak fénye messze elvilágított s így terjeszté az ev. egyházat.

Ha fennen lobogna nálunk is az evangyéliom fáklyája, megteremné az „evangelisationsgesellschaftok“ nélkül is az evangelizáció gyümölcsét.

Azt mondja továbbá cikkíró úr, hogy kötelességünk folytatni az evangelizációt Magyarországon is; mert annak itt az alkotmányosság idejében van helye, joga és módja.

Helye azért volna, mint állítja, hogy a szenvedett veszteségeket ki kell pótolnunk. A jezsuiták sokakat visszatértettek ev. egyházunk tagjai közül. Most Magyarországon nem lehet helye ilyen térítői fogásoknak már csak azért sem, mert az csak felekezeti surlódásokat idézne elő; ev. egyházunknak pedig inkább kölcsönös békére van szüksége, hogy annál biztosabban eszközölje ki egyenjogúságát a többi felekezetek között.

Joga meg épen nincs az olyan evangelizációhoz; mert ha az állam be is húnnya szemét a nazarénusok térítési gazdálkodásai előtt, próbálnánk csak mi meg a térítői evangelizációt, nem nyakunkra olvasná-e a büntető törvénykönyv paragrafusait?

De kiviteli módja is van nálunk az evangelizációnak, mondja cikkíró úr, még pedig a külföld példája szerint. Ezt a módot ugyan nem sorolja el, hanem hivatkozik a „Blätter aus Spanien“ és más lapokra, melyekből mindenki meggyőződhetik az evangelizáció nagyszerű sikeréről. Hát én e lapokat nem olvasom, a nélkül pedig nem ismerhetem azokat a sikereket; de nem is kételkedem bennök. Lehet, hogy azokat a módokat mi is alkalmazhatjuk egyházunkban.

Csak hogy cikkíró állítása szerint az evangelizáció kiviteli módjának részletezése e lapokban nem történhetik meg. Miért? Hogy el ne áruljuk magunkat? Csak nem lesz tán valami titkos módja annak az evangelizációnak, mert akkor plane letérne az evangéliom alapjáról, s nem nekünk, hanem a jezsuitáknak való volna.

Erősödésre van szükségünk, igaz; s ha az evangelizációnak csakugyan van olyan kiviteli módja, mely az evangéliom méltóságával összefér, egyházunk érdekét előmozdítaná, s melyet mi talán még nem ismerünk, — jól van, lássuk hát azt a módot s ismerjük meg, s ha jónak, czélszerűnek találjuk, fogjunk hozzá, s alkalmazzuk teljes erőnkéből, szívünk egész melegével.

— r — l.

Vallásoktatás az állami iskolákban.

II.

Az állam közegei, organumai nagy előszeretettel ócsárolják, kisebbitik a felekezeti iskolákat. Nem csak szóval és írásban, hanem a hivatalos miniszteri jelentések is úgy vannak szerkesztve, hogy azokban a felekezetnélküli iskolák, a többiekkel szemben dicsértetnek, és mint a nevelés szent ügyének legjobban megfelelők ajánlhatnának. Oly szépet, dicséretest híresztelnek iskoláik felől, és oly nagy ügybuzgalommal, hogy a közvéleményt általán véve sikerült ügyüknek megnyerniök, és a felekezeti iskolák híveit, pártolóit legalább a nyilvánosság előtt elnémitaniok. — De a ki nem ezen mondva csinált közvélemény után indul ítéletében, hanem a gyakorlati életből, az adott viszonyokból vonja le tapasztalait, az kénytelen elismerni s bizonyosságot tenni arról, hogy az állami iskoláknál a felekezetnélküliség oly nagy baj, a mely mellett a mi iskoláink minden hiányai eltörpülnek.

Baj az, hogy ez iskolákban a vallás, mint legfőbb tudomány, nem tanítatik, vagy ha tanítatik is, mint leg-

jelentéktelenebbre legkisebb gondot fordítanak rá. Minden tantárgyból bukhat a növendék, csak a vallástanból nem; minden tantárgyból kénytelen érettségit tenni, csak a vallástanból nem. Pedig ha valaki a földrajzból nem tud semmit, az még lehet hazájának, egyházának hasznavehető tagja; de a ki a vallástanban nem találta érettnak, az lehet anarchista, iparlovag, de a hazának, az országnak hasznos tagja aligha lesz. — Megkövetelik a növendéktől, hogy tudja kicsoda az a Gönczy Pál ő méltósága, de hogy tudja-e, ki volt az a másik Pál, a ki csak apostol volt, azzal nem sokat törődnek. Követelik, hogy a tanuló ismerje ezt az országot, a melyben lakik, ismerje a művelt és műveletlen népek országait; de vajjon ismeri-e ama országot, a mely nem e világból való, azzal nem sokat gondolnak. Talán csak nem az a neveléstani elv vezérli őket eljárásukban, hogy extra Hungariam non est vita, még a menyországban sem!

Baj az is, hogy ez iskolák kevés munkára sok tanerőt igényelnek. Ezt a következő példával lehet legjobban megvilágítani. N... mezővárosban egy ág. h. ev., egy helv. h. és két r. kath. iskola volt ennek előtte pár évvel. Ez iskolák azonban átengedettek, átmentek az állam tulajdonába, s új épületben, szépen berendezett tantermekben, hat osztályra osztva, hat rendes tanítóra lettek bizva. S ha ezekhez vesszük még a három hitoktatót, akkor ugyanazon feladat, a melyet azelőtt négy tanító végzett, most kilencz tanerőt vesz igénybe. Ez azonban még nem lenne oly nagy baj, ha az eredmény nemcsak több, de *jobb* is lenne, mint annak előtte; de a mikor kénytelenek bevallani, hogy ez iskolákban terjed a vallástalanság és az erkölcsök elvadulása, az már baj. Baj különösen akkor, ha figyelembe vesszük a miniszteri jelentésből, hány község van még iskola és tanító nélkül, hány percentje a működő tanítóknak nem képesített. Ilyen viszonyok között nem helyes eljárás egy helyen, kevés munka mellett, sok tanerőt foglalkoztatni, és más helyre aztán se iskola, se tanító nem jut.

Az is baj, hogy az állami iskolák méreg drágák; nemcsak az országnak, hanem az egyes felekezeteknek is sok pénzükbe kerül ellátásuk. Mert minden egyes állami iskola mellett, úgy szólván az összes hazánkban létező vallásfelekezetek kénytelenek hitoktatót tartani, fizetni. Mennyi időt, mennyi tanerőt és mennyi pénzt lehetne e téren megtakarítani az államnak, ha a tanügyet helyes alapon szerezné, nem pedig czéltalanul, tervtelenül a hogy teszi. És az eredmény is *jobb* volna.

A felekezetek, jelesül az evangélikusok szíves örmest segítnének e bajon ha lehetne. A tanügyi nagybizottság, a mely e kérdéssel behatóan foglalkozott, azon eredményre jutott, hogy e tekintetben „*csaknem elviselhetetlen teher háramlík*“ egyházunkra, azért másként kellene a vallásoktatás költségeiről gondoskodni. De miként? E kérdésre Zsilinszky Mihály indítványa a felelet: *az állam teremtsen egy protestáns tanulmányi alapot.* „Az állam“ — erre a szóra fordítsuk minden figyelmünket. Az egyháznak az „elviselhetetlen teher,“ kénytelen az államhoz folyamodni segítségért, hogy viszont az állami iskolák baján az egyház segíthessen. Nem volna-e czélszerűbb, helyesebb, ha azt mondanók: mi evangélikusok fentartjuk saját felekezeti iskoláinkat az állam segélyezése nélkül

függetlenül; és az állam szintén tartsa fel a saját iskoláit, még a vallástanításról is ő gondoskodik a mi pénzbeli hozzájárulásunk nélkül?

Erről azonban a jövő számban. (Folyt. köv.)

Kondoros György.

A népiskolai nyilvános közvizsgálatokról.

Hogy a népiskolai nyilvános közvizsgálatoknak paedagógiai körökben mennyi ellensége van, nem is gondolnánk. Tanférfiak, és pedig tekintélyes számmal, azon álláspontra helyezkedve, hogy a népiskolai nyilvános közvizsgálatok nem hű tükröi az iskolai működésnek, hogy azok sok esetben nem egyebek szemfényvesztésnél, és hogy a reájok fordított előkészület tömérdek s hiába való idővesztegetéssel jár, hátrározottan azon nézetnek hódolnak, hogy azok egyszerűen eltörlelendők, legfeljebb annyit engednek meg, hogy helyöket az u. n. iskolai ünnepélyek foglalják el, melyek a tanév végeztével lennének tartva. Így állván a dolog, midőn a népiskolai nyilvános közvizsgálatok kérdését teszszük gondolkodásunk tárgyává, mindenek előtt azzal kell tisztába jönnünk, hogy a nyilvános vizsgálatok szükségesek-e, vagy se, és ennél fogva fenntartandók-e, vagy pedig elvetendők? Azok közé tartozván, a kik a nyilvános vizsgálatok jelentőségét, súlyát szívesen elismerik s igazolni tudják, minden utógondolat és aggodalom nélkül a népiskolai nyilvános közvizsgálatok mellett foglalok állást s azok szükséges voltát hangsúlyozom s ezzel azt is, hogy azoknak megszüntetését nem óhajtom. Mert a nyilvános vizsgálatok megszüntetése érzékenyen sértené a közönség, a szülők, a tanító s a tanítványok érdekeit s az iskola boldogulása elé csaknem leküzdhetetlen nehézségeket gördítene.

Az iskola, mint nyilvános közintézet, tartozik tekintettel lenni az egészséges, a józan közvéleményre. Ennek ítélőszéke elől elrejtőzni akarni esztelenség lenne tőle; hiszen annak hatása alatt működése megkönnyül és sokkal áldásosabb lesz, mint a nélkül, a mennyiben az szerzi meg s biztosítja neki a rá nézve annyira szükséges támogatást, rokonszenvet, bizalmat. A közvélemény minden téren hatalom; hatalom az iskolával szemben is és kritikájával eszmét, ügyet egyént felemel, vagy elbuktat a szerint, a mint érdemli, vagy megérdemli. De hát mikép nyerhető meg a közvélemény az iskola részére? Úgy, hogyha nyitva áll minden út, mely az iskola belső világába vezet; ha kiki meggyőződést szerezhet magának az iskola állapotáról, szelleméről, irányáról és azon eredményről, melyet az egy bizonyos idő leforgása alatt felmutatni képes; ha az iskola legalább egyszer egy esztendőben a nyilvános vizsgálaton tetteiről beszámol. Mert ha a közönség, a közvélemény ezen megteremtője, csupán csak képviseltetés útján érintkeznék az iskolával, akkor az iskola igen könnyen egyoldalú, szubjektív felfogás szülte megítélés alá esnek, a mi egy cseppet se válnék előnyére.

A tanító egyéni érdeke is azt kívánja, hogy nyilvános vizsgálatok legyenek. Ott nyílik alkalma ügyességét, arravalóságát, szorgalmát a nyilvánosság színe előtt bemutatni. És ha így hűsége, igyekezete, lelkiismeretessége elismerésre talál, erkölcsi megjutalmazásban részesül, maguktól elenyésznek a balítéletek, a rágalmak, a kisebbitések, a gyanúsítások, melyek netalán háta mögött támadtak,

vagy támasztattak; s a méltánylásból, melyet jól végzett munkája kivívott, kedvet és ösztönt merit arra, hogy buzgósága, kitartása a jövőben se csökkenjen. És a hanyag, lelkiismeretlen tanítót miért fedezni? Legyen az ilyen számára a nyilvános vizsgálat szégyenpad, melyen megérdemlett büntetését elvegye. Igazságos dolog, hogy arasson az, a ki vetett s piruljon az, a ki tétlen heverésben töltötte a drága időt.

A nyilvános vizsgálat számadás az iskola sáfárkodásáról. Államnak, községnek, szülőnek egyaránt joga van a számadás tételeiről tudomást szerezni; tudomást szerezni az iránt, hogy befektetett tőkéje miként kamatozott; tájékozást szerezni azon egyénekről, a kikre gyermeke nevelését, tanítását bizta. A számadás okmányai a nyilvános vizsgálaton bárki által is megtekinthetők. Az iskola nyilvános számadásra kötelezett intézet, erkölcsi, szellemi tőkéivel jól kell sáfárkodnia. Szerencse, ha állam, község, szülő be van vonva az iskolai élet kötelékébe s az iránt érdeklődést tanusít! Keresve keresnünk kell az érintkezési pontokat ezen tényezők s az iskola közt, ha azt akarjuk, hogy tanügyünk viruljon. A nyilvános vizsgálat is egy ilyen érintkezési pont állam, község, szülő és iskola közt, a melyet ha megsemmisítenénk, első sorban közművelődésünk ügye látná kárát.

A vizsgálatok leghathatósabb eszközei a tanügy iránti érdeklődés felébresztésének és fentartásának. Igaza van Herdernek, midőn azt mondja: vizsgálat és látogatás nélkül elalszik az iskola.

Van még egy érdek, a mely a nyilvános vizsgálatok fentartását kívánja s ez az iskolás gyermekek érdeke. A gyermeki szívben is meg van az a vágy s nyilvánulása nem titok, melynél fogva szereti, óhajta, hogy szorgalma, igyekezete felől a felnőttek nyilvánosan is szerezzenek maguknak meggyőződést. Sok gyermeknél a törekvésnek ez hatalmas rugója. Igaz, hogy az iskola növendékeinek magaviseletéről, tanulásbeli előhaladásáról írásbeli jelentéseket állít ki, a melyekből az érdekeltek megtudhatják, valjon a növendék erkölcs és ismeret dolgában gyarapodott-e, vagy pedig hátra maradt; de a gyermek előtt mind a mellett még is csak az bir fontossággal, hogy a nyilvános vizsgálat, az iskolai év ezen koronája, jól vagy rosszul ütött-e ki? Nem tehet róla, de tény, hogy erről a dologról szívével gondolkodik. Vének lenne a gyermeket ártatlan örömétől megfosztani és az iskolai esztendőnek záró napját fel nem használni, a mely oly annyira alkalmas éleszteni és erősíteni a gyermekben a felelőség tudatát és a kötelesség hű teljesítésének boldogító érzetét. Ezt tenné pedig az, a ki a nyilvános vizsgálatokat megszüntetné. Magától értetődik, hogy a vizsgáló tanítónak jellemes egyénnek kell lennie, a ki dolgát tapintattal, igazságosan, szakértelemmel végzi; mert ha a gyermek észreveszi, hogy tanítója egyedül arra törekszik, hogy tanítványainak gyarlóságait leplezze s a maga hanyagságát takargassa, szorítkozván a jól-rosszul betanult tananyag értelmetlen felmondására és egyes kegyenczeknek alaptalan kitüntetésére, akkor a vizsgálat nem lenne egyéb, a hiúság vásárlásánál és érdemtelenséget jogosítana fel az elbizakodásra és önmagukkal való megelégedésre. A szülők is csalódva hagynák el a vizsgálat színhelyét, és ha maguk is észrevennék a hamis játékot, még érzékenyen sértve is. Node mi ne ilyen vizsgálatokra

gondoljunk s ne az ilyenek mellett érveljünk, hanem az olyanok mellett, a melyek a komolyság, őszinteség és a tisztesség minden kellékeivel bírnak.

Azt hiszem, hogy a felhozott érvek elégségesek arra, hogy a közvizsgálatok létjogosultsága igazolva legyen. — Hátra van még, hogy azon kifogásokkal számoljunk le, a melyeket némelyek az iskolai vizsgálatok ellen felhoznak.

Sokan azt mondják, hogy az iskola vizsgálatok mai alakjokban tulajdonképen csak arról adnak számot, a mit a gyermekek könyv nélkül megtanultak. Hát ez az ellenvetés, tekintettel az előforduló esetekre, nem nélkülöz minden alapot. Köztudomású dolog, hogy sok helyen nemcsak a tanító, hanem egyik-másik előljáró is vizsgál. Ezek pedig igen gyakran a tanuló emlékező képességét vizsgálják. És miután a vizsgálók különösen a vallási anyagnál súlyt fektetnek a memorizálásra, megesik, hogy a tanító alkalmazkodván ehhez, az emlékező tehetséget mértéken túl gyakorolja és az értelemfejlesztést háttérbe hagyja szorulni. — Ebből azonban korántsem az következik, hogy miután a jelenlegi vizsgáló módszer hibás és káros hatású a tanítás lényegére, a vizsgálatokat el kell törölni, hanem az, hogy igazítsuk ki azt, a mi bennök kivetni való. Az intézményt, mely eszményileg jó, de a kivitelnél egyben-másban hiányosnak látszik, nem szabad megsemmisíteni, hanem reformálni kell azt. Mindennek elérkezik a maga ideje; a vizsgálatok átalakulása, tökéletesedése is be fog következni, csak legyünk türelemmel; addig pedig hagyjuk meg a vizsgálatokat, úgy, a mint vannak.

Azt is mondják, hogy a nyilvános vizsgálatokra való előkészület időpazarlással jár és a tanczél elérését akadályozza. Ez az ellenvetés állana akkor, ha a tanító tervszerű tanításával nem a tanfolyam minden napján s óráján készítené elő növendékeit a vizsgálatra, hanem csak néhány nappal, vagy héttel a vizsgálatot megelőzőleg. Így azonban az ellenvetés önmagától elesik. Egy rendszeresen vezetett iskolában a közvizsgálatra való készülődés tulajdonképen nem áll egyébből, mint a végzett tananyagnak átismétléséből; ez pedig inkább haszonnal jár, mint kárral. Mert akkor az egész tárgyat a maga teljességében látja maga előtt a tanuló és végzi a netalán létező hézagok, hiányok helyrephátását. Szorosabb értelemben nem vizsgálatra készül, hanem ismételi; az ismétlésről pedig az van megírva, hogy az a tudománynak az anyja. Nem tudhatja az a tárgyat jól soha, a ki azt kellőleg nem ismételte.

Még azt is mondják, hogy a közvizsgálatokkal szemfényvesztést lehet üzni és hogy a legrosszabb osztálylyal is akárhányszor sikerül a hanyag tanítónak u. n. fényes vizsgálatot adni. Nem szeretek olyan egyént, a ki ilyesmire képes vetemedni, egy oly tisztességes intézménnyel, mint a minő a közvizsgálat, kapcsolatba hozni; de ha már kénytelen vagyok vele, hát csak annyit mondok a kifogásra, hogy „addig jár a korsó a kútra, míg el nem törrik!” — A szemfényvesztés, ha csak nem rothadt valami Dániában, egyszerűen többször nem sikerülhet. Jól mondja a példabeszéd: a sánta kutyát, meg a hamis embert hamar utólérik. Viszonyaink még nem oly gyászosak, hogy fel lehetne tenni, miszerint közvizsgálatainkon mindenkinek szemét belehessen kötni; hogy ne akadnának olyanok és pedig feles számmal, kik a szitán átlátni nem tudnának. A vizsgálatok közönsége kikből áll? Szakértőkből és nem

szakértőkből. A szakértő szükségkép észreveszi a csalást, a nem szakértő pedig ösztönszerűleg megérzi. És ha mégis egyeseknek többször is sikerülne ez a becstelen művelet, azért az intézményt itéljük el és ne azokat, kik azt a testületi tisztesség világos kárára elkövetni elég bátrak és elég arcátlanok?!

Minden tanítónak azon kell lennie, hogy a nyilvános közvizsgálatok, tanulóra, hallgatóra egyaránt kedvesek, élvezetesek és tanulságosak legyenek. Ekkor ki fog tűnni, hogy mekkora értéket képviselnek azok iskolai életünkben; ekkor még azok is, kik ma nem hívei, be fogják látni, hogy jó tulajdonságaik mellett árnyékdoldalaik elenyészőleg csekélyek és hogy azok fennmaradását három kiváló érdek: az iskola, a tanítvány s a tanító érdeke kívánja.

Németh Lajos.

I R O D Á L O M.

Válasz a bányakerületi magyar olvasókönyv szerzőinek. *)

Midőn ezen lap 47-ik számában ismertetett olvasókönyv szerzői közölték ismertetésemre a 49-ik számban s kiméletlen hangon irt válaszukat (ők, kik a Jézus Krisztus nevelése alapján állanak) azzal fejezték be, hogy velem egyszer s mindenkorra végeztek, alkalmasint azt hitték, hogy hasonló kiméletlenséggel fogok nekik válaszolni, s ezt megakarván előzni, visszavonulásuk alkalmával bevágták maguk után az ajtót, hogy a vitatkozás folytatásával hozzájuk ne férhessek.

Csalódtak! — Legkisebb szándékom sincs őket e válaszolás módjában utánozni, sőt a vitatkozást is befejezettek fogadnám el, fenntartván állításaimat mindaddig, míg okokkal meg nem czáfolnak, — ha válaszuk két sajtósága az ellenválaszt kötelességemmé nem tenné.

Az első az a lenéző hang, melyet ellenem használnak, midőn könyvüket velem szemben jönnek jelentik ki, de jönnek nem bizonyítják be. Nos hát szabad legyen az én gyarlóságomnak tőlük azt kérdezni: ha olyan nagyon jó az a könyv, mért nem szíveskednek ezt (ha engem erre érdemesnek nem tartanak) legalább a „Néptanítók lapja”-ban közölt bírálattal szemben *konstatálni*? Hisz az a bírálat is azt merete mondani, hogy könyvük nem jó.

Vagy a Jézus Krisztus nevelése alapján állani itt annyit tesz, hogy a „Néptanítók lapja”-nak lehet az rossz, de nekünk nagyon jó?

Ez hát nagyon jó!

A másik, a mire felelnem kell, az a fenyegetésnek látszó figyelmeztetés, melyben a szerző urak felőlem azt *konstatálják*, hogy én az egyházi főhatóságnak az engedelmességet fölmondom, az ellen lázítok s az engedetlenséget hirdetem. Ezt pedig cikkem következő helyéből *konstatálják*: „Nem hiszem, hogy kerületünkben a tanítók között akadna egy is, a ki ezen eljárást *némán eltúrja, az ellen nem tiltakoznék*“ stb.

Hát hiszen meglehet, hogy csak magam nem türtem el némán s csak magam tiltakoztam; de ha akarják kartársaim, nekik is jogukban áll a nélkül, hogy ezzel az egyházi hatóságnak felmondanak az engedelmességet. Talán Szentírás az önök könyve, hogy minden betűje hódoló tiszteletet keltsen bennünk? — Úgy tudom, még nem taní-

*) *Ezzel a vita be van fejezve. — Szerkesztő.*

tunk belőle. A kerület határozata csak a jövő tanévben lesz életbe léptetve, mert a szerző urak könyvüket a határozat és a kerületi gyűlés után javították, illetőleg dolgozták át s így már a folyó tanév megkezdése után jelent meg. Egy évig tehát szabad a tér, beszélhetünk, sőt még folyamodhatunk is ellene, még arra is fölkérhetjük a kerületet, hogy vegye vissza határozatát. Szabad uraim! Tessék bebizonyítani, hogy nem szabad!

Még egy gyanúsítást kell vissza utasítanom, melyről majd megfeledeztem. Nem hagyom magamon száradni! Nem, uraim, én nem voltam versenytársuk, nem pályáztam semmiféle olvasókönyvvel, még olyannal sem mint az önöké. Ezt persze vagy elhiszik vagy nem, mert a félretett művek jelígs leveleit az én igazolásom kedvéért nem fogják felbontani. De hát az ember szava csak ér talán még valamit, ha olyan cikkeket ír is, melyet én követtem el?!

Nem vagyok ám én olyan rossz ember, mint a milyen-nél látszottam önöknek; még csak Starcevicsek sem vagyok s még egy-két jó emberem csak marad talán ezen a világon önök nélkül is!

Tehát nem voltam versenytársuk; hisz már a pályázati hirdetés is elvem ellen volt s erről irtam elég nyilvánosan.

Nem, uraim, nem fájtak az aranyak.

Csak annyit akartam mondani. — Aszód, 1884. évi decz. 12-én. — *Margócsy Gyula*, ev. tanító.

B E L F Ő L D.

Az oroszvári sérelmes párbér ügy. Az 1880. év szept. hó 8. és 9-ik napjain Pozsonyban tartott dunáninni kerületi gyűlés jegyzőkönyve XXX. pontja alatt hozott határozata szerint kötelesek a dunáninni kerülethez tartozó lelkészek, a vallási sérelmeket, minők az evang. hívek által a kath. papnak kiszolgáló gabonailletmények vagy másnemű szolgálmányok, a nagys. és főtiszt. püspök úrhoz bejelenteni, hogy ő nagysága az 1790/91. 26. t. cz., valamint a nagym. vall. és közokt. m. kir. miniszterium az 1880-ik évi márcz. hó 10-én 2311. sz. a. keltezett válasza alapján, illetékes helyen eszközölje ki, hogy a kath. papok jogtalan követeléseikkel evang. híveinket többé ne zaklathassák. — Az idézett kerületi gyűlés határozata következtében, 1882. évi aug. hó 9-én tartott esperességi gyűlésünk alkalmával jelentettem, hogy oroszvári (Mosonmegye) leányegyházamban 6 evang. egyháztag évek óta arra köteleztetik, hogy a róm. kath. lelkészeknek, birtokuk után bizonyos mennyiségű gabonailletményt és gyertyapénzt tartoznak fizetni, a nélkül, hogy erre akár birtokaik átvételekor magán szerződés alapján kötelezték volna magukat, akár e szolgálat birtokaikra telekkönyvileg be volna keblezve. — Az esp. gyűlés arra utasított, hogy panaszomat vegyem fel a kerületi gyűlés elé. Ez utasításnak eleget tettem, mint azt 1882. augusztus hó 30. és 31-én Pozsonyban tartott kerületi gyűlés jegyzőkönyveinek 18. sz. mutatja. — A sérelem jogorvoslásának kieszközlésére dr. *Mudron Mihály* kéretett meg, ki a kerület eme megbízásának szívesen engedett. De közbejött sajnos betegeskedése miatt az ügy mai napig be nem fejeztetett s híveim még mindig az odiosus helyzetben vannak, a kath. papnak kollekturát fizetni. — A folyó év

szept. 3. és 4-én Pozsonyban tartott kerületi gyűlésen az oroszvári ügy ismét előfordult; ez alkalommal *Mudron Pál* ajánlkozott, a testvérbátyja által elvállalt oroszvári sérelem jogorvoslásának kieszközlését szorgalmazni. A panaszlók már most hozzá fordultak s ő azon tanácsot adta: ne fizessenek; az oroszvári kath. pap majd megindítja ellenök a keresetet. Úgy is lett. Miután többszöri felszólítás daczára nem fizettek, a kath. hitközség előjárósága, illetőleg a kath. lelkész a rajkai szolgabírói hivatalnál panaszt tett, karhatalomért esedezvé. — A rajkai szolgabíró a kath. papnak párbért fizetni vonakodó oroszvári evang. híveknek következő: „*Mahnung*“-ot küldötte: Nr. 4024. Vom Stuhlrichteramt zu Ragendorf. N. N. Wirthschaftsbesitzer in Karburg, wird hiemit ämtlich aufgefordert, die aus $\frac{1}{2}$ Metzen Korn und $\frac{1}{2}$ Metzen Gerste bestehende Collectur, nach dem Besitz Haus Nr. . . . von welchem Hause die Collectur gesetzlich dem kath. Pfarrer und Schullehrer, ohne Unterschied der Religion des gegenwärtigen Besitzers gebührt, binnen längstens 8 Tagen umso gewisser an die Gemeinde Karburg zu entrichten, da nach Ablauf dieses Termines diese Gebühr auf Kosten des Renitenten, im Executionswege eingetrieben werden wird. Ragendorf, am 16. Okt. 1884. *Ernst Kirchlechner*, Stuhlrichter-Adjunct.

Mudron Pál úr ezen szolgabírói határozat ellen Mosonmegye alispánjához felebbezett, kinek ez ügyben hozott határozata szóról-szóra így hangzik: *Mosonmegye alispánjától 16.238. sz.* Tek. szolgabíró úr. A f. évi október hó 16-án 4024. sz. alatt hozott elsőfoku szolgabírói határozatot, mely szerint az oroszvári róm. kath. hitközség kérelméhez képest Schieszler Mátyás, Leinwetter Márton és társai, oroszvári lakosok telekbirtokosok külön-külön az oroszvári róm. kath. hitközségnek a folyó 1884. évre járó kollektura 8 nap alatti különbeni végrehajtás terhe mellett leendő kiszolgáltatására köteleztettek, a nevezett telekbirtokosok részéről, törvényes határidőn belül közbetett felebbezés folytán felülvizsgálván, a szóban forgó felebbezés elvetése mellett ezzel másodfokulag is megerősítem, és erről tek. szolgabíró urat a további teendőik végett az összes ügyiratok visszaszármaztatása mellett értesítem az oknál fogva, mert a kérdéses tartozás — mint ezt a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnak egy hasonló concret esetben leérkezett 1884. évi ápril 25-ki 11.672. sz. a. kelt határozata is határozottan kimondotta, a volt urbéri birtokok terhé, mely valláskülönbség nélkül minden birtokos által viselendő, képezte mindenkor és képezi jelenleg is a nevezett községben; továbbá, mert azonfelül erre a szóban forgó községben az ottani hitközség képviselője s a volt urbéres község között in specie az 1804. május hó 1-jén kötött szerződés szerint minden volt urbéri birtok tulajdonosa kötelezve van. Magyar-Óvár nov. 21.

Pataky Fábrián, alispán.

Ezen másodfoku határozat másolatban az érdekelt feleknek, az oroszvári róm. kath. hitközség gondnokának, a felfolyamodó *Mudron Pál* ügyvéd úr kezeihez értesítés végett, az oroszvári község előjáróságnak pedig a kollektura hátralékának 8 nap alatt okvetlenül történendő beszédese végett kiadatik. Rajka, 1884. nov. 24. *Kirchlechner*, segéd-szolgabíró.

Hogy ügyünket a szolgabírói és alispáni határozattal bevégeztnek nem tekintjük, az természetes. — Lesz

talán még egy forum, a hol az evangélikus is, hivatkozva a hazai törvények által biztosított jogegyenlőségre, részeseül a szükmarkuak által okozott jogsérelem orvoslásában.

A rajkai s.-szolgabíró úr által kiállított „Mahnung“-ot nem akarom részletenkint bonczkés alá venni, ha tennem, kénytelen volnék őt figyelmeztetni: ne tessék csak úgy hamarjában, minden indokolás nélkül kimondani: „von welchem Hause die Collectur gesetzlich dem kath. Pfarrer und Schullehrer, ohne Unterschied der Religion des gegenwärtigen Besitzers gebührt.“ Ehhez bizonyíték is kell; ez pedig abban állana: mutassa ki az oroszvári kath. lelkész, hogy az általa követelt gabonailtemény megadására a evang. hívek szerződésileg kötelezve vannak, vagy indokolja követelését a gabonailtemény telekkönyvi bekebelezésével. Sem az egyikben, sem a másikban a kath. papot illető teherről szó nincs s így nem igen „gesetzlich“ a követelés. — Az alispán úr határozatának indokolása helytelen. Ha állana, hogy „mert a kérdéses tartozás — mint azt a vall. és közokt. m. kir. miniszteriumnak egy hasonló konkrét esetben leérkezett 1884. évi ápr. 25. 11,672. számú határozatban kimondotta, a volt urbéri birtokosok terhet, mely valláskülönbség nélkül minden birtokos által viselendő, képezte mindenkor és képezi jelenleg is a nevezett községben az oroszvári kath. pap követelményének jogalapját“ — ugyan mért nem követeli a többi evang. vallású volt urbéri birtokok birtokosaitól is a gabonailteményt? mért szerénykedik annyira, hogy csak hat evang. egyháztagot akar megsarczoltatni?

Hivatkozik az alispán úr egy 1804-ben az ottani (kath.) hitközség képviselője és a volt urbéri község között in specie kötött szerződésre, mely szerint minden volt urbéri birtok tulajdonosa kötelezve van, a kath. papnak és iskolamesternek gabonát adni. — Ilyen szerződést evangélikus ember alá nem irt; nincs is tehát kötelezve semmiféle szorgalomra. Ha pedig a kanonika visitatiót érti az alispán úr, akkor is téved; ez a kath. egyház belügye lévén, az evangélikusokra nem birhat kötelező erővel.

Általában ideje volna már, hogy a magas kormány oldaná meg azt az elvi kérdést: vajon köteles-e evangélikus ember, ki katolikustól földbirtokot vett, — értem itt a kisbirtokost, s nem a nagybirtokost, ki a birtokkal együtt a patronatust a terhet és a jogot is megveszi — a kath. papnak gabona- és pénzilletményt adni? vagyis: a párbér dologi vagy személyi teher-e? — Hogy csak személyi teher, ezt dr. Timon, a győri jogakademia tanára, csak a legközelebbi napokban kiadott kiválóan tudományos művében (A párbér Magyarországon) kimutatta. — Jogtörténeti alapon, számos okirat által bizonyítja be, hogy a párbér személyes teher, melynél fogva nem kath. ember nem tartozik azt megfizetni. — Ez elvi kérdés végleges megoldása elodázhatlan szükség. — Az annyira megváltozott birtokviszonyok következtében majdnem minden nap megcsig, hogy nem katolikustól követelik a párbér megfizetését, mit ez megtagad. Ebből lesz aztán per, vitatkozás, rendelet és sok papiros hiába való elfogyasztása, a nélkül, hogy a jogkérdés meg volna oldva. — Meglátjuk, az újabb jogsérelemmel, hogy leszünk? — Az „oroszvári ügy“ a legközelebb megtörténendő lebonyolításáról lesznek oly bátor s t. kartársakat és hitrokonokat tudósítani.

Ébner Gusztáv, ev. lelkész.

Az alsó-szelii (Pozsonym.) ág. hitv. evang. egyháznak advent 1-ső vasárnapján kettős ünnepe volt: az új egyházi évvél új századot is kezdett, megülvén százéves fennállásának örömnepét. Minden külfény nélkül, mintegy családias csendben ültük meg e nagy napot; hanem azért nyoma marad, mely az utódoknak hirdetendi, hogy az egyház százéves fennállását ünneplő nemzedék nem méltatlan utóda az egyházat alapító elődöknek.

1877-ben új templomot építvén, hat év leforgása alatt 20.000 frtot fizettek ki érte, s mégis, a százéves örömnep alkalmára a paplakot újra födetvén, azt jelentékenyen nagyobbították is, másfél ezer forintot meghaladó költséggel, mihez, a nagyobbítás kikötése mellett *Gampert Lajos* érdemes egyháztag 200 frt ajándékkal járult. Ily erőfeszítések között is szerét tudták ejteni a hívek, két év előtt egy harangalap létesítésének, mely eddig 50 frtot tett, s a százéves örömnep alkalmával tartott offertorium által ismét 10 frttal gyarapodott. Szintén az emlékezetes alkalomból *Kajos Terézia* férj. *Pancza Jánosné* egy 585 gramm nehéz, dúsan aranyozott, gyönyörű ezüst kelyhet és tálcát készíttetett, 100 frt értékben, mely sz. edények az örömnep alkalmával felszenteltetvén, az úr vacsora kiszolgáltatásánál első ízben használtattak. — Fogadja az Úr kedves áldozatul a kegyes lelkeknek adományait, s árássa reájok legjobb áldásait. Tartsa meg a hívekben az egyház iránti buzgó szeretetet az idők végéig!

Rásó Mihály, ev. lelkész.

K Ü L F Ö L D.

Az „Ev. Alliance“ évi közgyűlése Kopenhágában.

V.

Godet neufchateli tanár után a koronaherczegnő személyes kivánságára dr. *Sinclair Paterson* vette át a szót és egy hosszabb értekezést tartott a „hitelenségéről.“

Hosszabb bevezetés után szóló áttér a hitetlenek osztályozására. Vannak olyanok, kik a bölcsészet és tudomány nevében még Isten lételeének evidentiáját is tagadják, továbbá olyanok, kik Isten létele felett csak kételkednek; vannak ismét olyanok, kik teljesen közönyösek minden szellemi igazság irányában s csak e muló életnek és világnak örömeit élvezik, és végül — mondja szóló — van egy újabb keletű osztálya a hitetleneknek, a közel jövőre nézve a legveszedelmesebbek, kik szívből gyűlölve az emberi társadalomnak jelen állapotát, Istent végképen kiküszöbölni akarják e világból. Ő különösen az első osztályhoz tartozókról akar szólni.

E világ bölsei azt állítják, hogy Isten végetlen és abszolút, azért fogalom róla nem alkotható, mert a fogalom határt szab, s véges elme őt ezen meghatározatlanságában fel nem foghatja. Hasonló értelemben szólhatna valaki egy eszményi, a jellem minden ismérvét nélkülöző emberről, ki sem európai, sem ázsiai, sem pedig afrikai vagy amerikai volna; de ilyen elvont jellemnélküli bitang aligha lesz található földgömbünkön. Ilyen elvont lénynek képmását azon Isten gyanánt állították oda korunk bölsei, kit mi keresztyének imádunk. Ez szavakkal való góklerságnál nem egyéb. A keresztyének Istene szeretet: ő hű s magát meg nem tagadhatja. Csak a pantheizmus szólhat egy Istenről, ki sem ez sem az. A tévedés abban az állításban

rejlük, hogy mire az ember képes, arra az Isten képtelen. Az ember ezer úton módon képes magát embertársainak kinyilatkoztatni, de az ki véghetetlenül nagyobb az embernél, épen ezen nagyságánál fogva hallgatásra van kárhoztatva. „Credat Judaeus Apella!“ — Mert fel nem ismerhetem az Istent teljesen, kell-e hogy azért egyáltalában tudatlanságban maradjak Isten felől? Tér és idő végetlen és teljesen fel nem ismerhető; de azért az ember szólhat időkről és távolságokról, mértföldekről és eszten-dőkről.

Az exact és tapasztalati tudományok hallgatnak s nem egy hírneves képviselője e tudományoknak a hit védelmezői közé tartozik. Csak ha a szabatosság és a tapasztalat határán túlhaladva azon terjedelmes térre lépünk, hol a képzelem és speculatio űzi játékát, űti meg füleinket a kétely és tagadás kételkedő és kesergő szózata. A leghevesebb támadások az „evolutio“ elmélete érdekében tettek, mely nemcsak a földet a hozzá tartozó minden részeivel egy homogen felleges gázból származottnak vallja, hanem azt is állítja, hogy a társadalom, a nyelvek, a törvények és szokások az erdőkben vadon barangoló ősz ember szükségének és szokásainak a folyománya. Amde mi bizonyítékon alapszik az „evolutio“ elmélete? Megengedve ezen homogen felleges gázt a maga roppant terjedelmében, hogy oszlohatott ezen állomány — ha ilyen állománynélküli valami állománynak nevezhető — hatvan vagy hetven különféle chemiai elemre, mindegyik a maga specifikus gravitásával és súlyával? A tudomány elvetette a spontán generatio hypothesisét, állítván, hogy egyetlen egy esetben sem fejlődött ki élet, kivéve ott, hol élet azelőtt már eleve létezett. S ha az élet a lehető legegyszerűbb formában létezett, mit Darwin is a teremtő által alkotottnak állítja, miképen magyarázható meg a különféle fajoknak és nemeknek különböző sajátságaikkal egy törzsből való származása? Hiszen a fattyúk terméketlensége kereken tagadja az evolutio érdekében feltételezett elágazást. Miképen fogják továbbá az evolutio elméletének védelmezői az ember és állat közt tátongó roppant űrt áthidalni? A majomféle elődnek még árnyékát sem találhatni. Virchow tanár legalább kijelentette, hogy a legcsekélyebb bizonyíték sincs arra, miszerint léteznek egy anthropoid forma, mely az embert az állattal összekötné. Mind ezen kérdések ott lépnek előtérbe, a hol az evolutionisták egy hidat találni vagy alkotni kívánnak.

Jelen korban a materializmus eljátszotta hitelét. Azon állományról való elmélet, mely egyfelől anyag, másfelől értelem, nem fogja túlélni magát. Ugyancsak az idegfonatról állítottatott, hogy kettős functióval bír; de a lehetlenség különbséget tenni azon idegfonat között, mely az értelem gyakorlásával van társítva és azon alsóbb rendű között, mely legjobb esetben csak az ösztönszerű cselekvést okozza, felette kétségessé tette az egész feltevést. — A pesszimizmus alakjában feltámasztott buddhizmus szintén nem épen jelentéktelen szerepet játszik korunkban. Mint az oktalan optimizmus ellen óvástétel, nem épen érték nélküli s ha Urunk testtélétele és kiengesztelése útját nem állná, magas rangot foglalna el a bölcsészeti elméletek között. Urunk történeti személye, mely a keresztyénségnek sarkpontja, egyszersmind a keresztyén bizonyoságnak megvitatlan vára. Krisztus halála és fel-

támadása a keresztyén positióknak kulcsa. Ezerszer ostromoltatott és védelmeztetett e két ténynek történeti igazsága, legio legio után rohanta meg e positiót, de csak azért, hogy megtörve széthulljanak mint a hullámok, melyek a sziklaövedzett partot csapdossák. Jelen korunkban — végzi szóló — három említésre méltó kísérlet tétetett Urunk életéből a természetfelettit kiküszöbölni: Baur, Strauss és nevezetesen Renan által, ámbár köztudomásu dolog, hogy mind a három kudarcot vallott. A keresztyén positióknak kulcsa nemcsak hogy el nem foglaltatott, hanem érintetlenül maradt.

Ezután *Anderson* kanonok szólta a „kijelentésről és tudományról.“

A vallásnak — mondja szóló — nincsen oka a tudományt gyanús szemmel nézni, mert a vallásnak a lehető legnagyobb szolgálatot tett. A tudomány azon két balvéleményt oszlatta szét, melyek alapján a korábbi atheisták az Istenben való hitet kiküszöbölhetni vélték: a véletlent és a világnak a jelen állapotban való örökkévalóságát. E kettőt a szentírás eleitől fogva elvetette s a tudomány bebizonyította, hogy az irásnak igaza van. A tudomány sehol sem engedi meg a véletlent s a geologia felfedezései világosan mutatják, hogy a világnak volt kezdete és a hőség törvényei ép oly világosan bizonyítják, hogy örökkévaló nem lehet. A tudomány kitárta szemünk előtt a természet egységét, mi kényszerűleg összefüggésben áll az irás által hirdetett Isten egységével, s megmérhetlen halmozát adta azon adatoknak, melyek a természetben fellelhető tervezet mellett tesznek bizonyoságot. Miért ne higyjük, hogy mindaz, mi egy tervezet bélyegét viseli magán, kell hogy egy eszes szerzőnek míve legyen? Minden egyéb kérdésnél ez jóváhagyattatnék s minden ítélőszék előtt ez axiomának vétetnék, melynek egy okos ember sem mondana ellen. Midőn *Robinson Crusoe* embernyomokat talált a homokban, emberekre következtetett s midőn a geologusok egy követ találnak osztriga-héjjal, karczolt durva vonásokkal, hasonlóra következtetnek. Miért nem volna szabad nekünk is a mindenségben fellelhető nyomok után Istenre következtetni? Az evolutio nincsen ellenmondásban a revelatióval. Még azon esetben is, ha az evolutio elmélete egy hasznavehető hypothesisnél nem volna egyéb, több lévén a hézag mint szem a lánczban, nem Istennek tagadását, hanem a mindenség építőmesterének megmérhetlen nagysága mellett bizonyítana. Ha az evolutio elmélete igaz, akkor azon régi a tapasztaláson alapuló argumentum a csodák ellen is elesik. *Hume* azt állította, hogy mióta a csodák a tapasztalásnak ellenmondanak, azokban hinni nem lehet. Amde mi ellenkezhetik inkább a tapasztalással, mint annak feltevése, hogy egy izzó gözgömb azon világgá sűrűsödött, a melyben élünk, az életnek, szépségnek és értelmességnek azon számtalan formáival? A szentírásban felemlített csodák távol sem oly hitetlenek s rejtelmesek, mint a tudomány csodái és rejtelmei. Több és nagyobb hit kell ahhoz, a mit a történetirók és a tudomány prófétái a multa és jövőre nézve kijelentettek, mint ahhoz, a mit a theologusok kinyilatkoztattak.

A tudomány azzal is használt a vallásnak, hogy képpé tett az embernek észbeli tehetsége mellett bizonyoságot tenni. Egy irányban úgy látszik, mintha ez határ-

talán volna. A végtelen nagy és végtelen kicsi szemünk előtt kitárják titkait és szabatos eszközök segítségével egy hüvelyknyi nagyság ezer részekre osztható. Ámde a mi a világ eredetét illeti, mi ép oly tudatlanok vagyunk, mint akár Aristoteles kortársai. Ez, valamint a mindenségről szóló minden elmélet, vizsgálódásunk határán túl fekszik, mert a mindenható teremtő akaratától függ. A tudomány szól növekvésről, módszerekről, fejlődésekről, de akarat ténykedéséről nem tud és nem fedezhet fel semmit. A teremtés, élet, ész, lelkiismeret és hallhatatlanság titkai Isten kijelentéseiben találhatók csak, másutt sehol.

Schwalm, ág. hitv. ev. lelkész.

V E G Y E S E K.

— **Előfizetésre való felhívás!** Az év vége felé jár s vele az „**Evangelikus Egyház és Iskola**“ is befejezi második évi pályafutását. — Egyházunk mélyen tisztelt közönségétől függ megkezdje-e a harmadikat is. — Ha szükségesnek ismerik különösen lelkésztársaink s tanferfiaink e közlőnyt s ha a rendelkezésünkre álló csekély erővel felmutatott eredmény csak némileg is kielégítette várakozásukat: tisztelettel kérjük az érdekelt körök szellemi és anyagi buzgó támogatását.

Mi magunk érezzük legjobban, mily távol vagyunk a kitűzött céltől; de erős akaratunk, mennyire tőlünk telik, a cél felé törni, hogy szeretett egyházunknak nagy hivatásához méltóan szolgáljunk.

A harmadik évfolyamban is lapunk alakja és beosztása e régi marad. — **Előfizetési ára is a régi lesz:** egész évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr.

A hátralékosokat, hátralékaik törlesztésére kérjük.

Előfizetéseket (postai utalványon) és **jelentkezéseket** (levelező lapon) a szerkesztőhöz, Pozsony, konvent-utca 6. sz., kérjük küldeni.

Hogy felesleges kiadásoktól megkíméltessünk, kérjük olvasóinkat: kegyeskedjenek idejekorán jelentkezni: kívánják e lapunkat a jövőre is járni vagy sem? A szerkesztő-kiadó.

— **A nemes- és pör-magasi-i ev. gyülekezet f. évi decz. hó 7-én kegyeletes buzgósággal ünnepelte meg temploma fennállásának 100-ik évfordulóját.** *Megelőző estén* a hívek közadakozásából az alkalomra szerzett, 92 frtba került két lámpaalaku csinos *bronz-csillár* lett a közhasználatnak átadva. — *Az ünnepély napján* az egész vidékről sereglett a nép, hogy részvevő tanuja legyen a lélekemelő, s a prot. buzgóságot erősítő ünnepélynek. Epistolát olvasott (II. Krón. 7, 12, 15—18) *Szili Lénárd* k.-hőgyészi segédlelkész, imádkozott *Kis János* szombathelyi lelkész. Majd *Dubovay Béla* helybeli lelkész lépett a szószékre, s szokott ékesszólásával mondott egy nagyhatású remek beszédet a 27. Zsoltár 1—6. verse alapján: „*A templom száz év múlva sem avul meg,*“ ha benne 1) *az igazság fénye világít,* 2) *a szeretet tüze melegít,* 3) *a bátorság lelke erősít.* Közben a dalárdának összhangzatos éneke: „*Ha Krisztus maga oltalma anyaszentegyházának*“ emelte az ünnepi buzgóságot. Többen a nagy nap emlékére jótékony alapítványt tettek: *Budapestről Keresztesi Istvánné*, magasi születésű *Busznyák Rozália* egy arannyal gazdagon himzett selyembársony kehelytakarót küldött, s az egész gyülekezetnek kicsinye-nagyja szívesen közreműködött, hogy az ünnepélyt a száz év előtti nagy nap dicső emlékéhez méltóvá tegye.

— **Kegyeletes ünnepély.** A theologiai akadémia polgársága Csütörtökön, f. hó 18-án kegyeletes ünnepélyt rendezett. Ugyanis 15-ös bizottsága által nagytiszt. **Kámory Sámuel** tanár úrnak egy aranytollat nyújtott át. E tett méltó az ifjuság szent hivatásához s mi csak örömmel konstatálhatjuk, hogy azon theológiában, a mely jeleseit

megbecsüli, a mely szellemi vezetőin szeretve csügg: bizni lehet a jövőre nézve. A toll e feliratot viseli: „*Kámory Sámuel tanár úrnak, a theologiai akadémia polgárai 1884.*“ A t. olvasók ismerik e jeles tanár nagy érdemeit, kinek nevéhez sok más kisebb nagyobb munkák közt a *biblia* és a *korán* eredetiből való lefordításának dicsősége fűződik. Sok nagy munkásságáért az olvasó közönség részéről nem részesült eddig kellő méltánylásban, mert: „*A politikust, ki a zöld asztal melletti vitákban, a katonát, ki kemény harcok tusáiban szerzett érdemeket, babérral jutalmazza a világ; sőt a költő, az író is megtalálja a maga borostyánát; csak az egyházi író mostoha gyermeke a méltányosságnak, csak ő marad olvasatlan, mert hiszen a biblia nem regény, a korán nem novella-gyűjtemény, a nyelvészet adatai nem adomátár, — s így annak a ki ezek művelésére szentelte életét, babért nem szokott adni az ú. n. művelt világ! De jól van ez így! Az Úr szőlőjének munkása nem szorul jutalomra.*“ Azt mondták a theologusok szónokuk által az ünnepeltnek. S ő nyugodt lehet, mert hálás utódok ajkáról hallotta ezt. Részünkről szíves örömmel csatlakozunk az ifjusághoz és szívből kívánjuk, hogy jeles Kámorynkat a protestáns theologiai tudomány javára az úr Isten még sokáig éltesse. —p —o.

— **A tiszáninneri kerület főtiszt. püspöke Nemes Károlyt Miskolczra, Balogh Farkast Pazdicsra segédlelkészül fölszentelte.**

— **Halálozások.** A dunáninneri papság nesztorát **Moczkovcsák János** bazini kiérdemült lelkészt, szeretett hitvesének szül. **Bréinig Krisztinának** életének 84., boldog házasságának 55. évében, f. hó 17-én bekövetkezett halálában, lesújtó csapás érte. — **Ieszenszky István**, előbb a losonczy ev. algymnasium, később az odaváló állami főgymnasium rendes, jelenleg nyugalmazott tanára meghalt f. hó 11-én 56 éves korában. — **Kalmár Sándor** beledi evang. tanító életének 74., működésének 54. évében elhunyt. — *Béke hamvaikra!*

— **Msgr Rottelli** a római kuriának konstantinápolyi követe a propagandának utasításából meglátogatta *III. Joachim* patriarchát, mi úgy Konstantinápolyban mint a r. kath. világban nagy örömmel fogadtatott. — Mint római körökben hirlik, a szent szék el van tökélve, hogy a görögöknek meghagyja szertartásukat és fegyelmi rendjüket, ha a római közösséghez visszatérnek. Nem kevesebbről volna tehát szó, mint a római katolikus és a görög-keleti egyház egyesüléséről. — Jó, ha Istentől van a tanács; de mi kételkedünk benne, hogy a görög egyháznak kedve volna magát elnyeletni.

— **Ráth Mór könyvkiadó-hivatala** Budapesten sok oldalról történt felszólítások folytán elhatározta, több mint negyedszázad alatt közrebocsájtott kiadványainak jegyzékét, most először teljesen, a művek kimerítő tartalmával és pontosan megjelölve a többféle kiadásokat, kinyomatni, érezvén a kötelezettséget, ezen, hazánk újabb korszakára nézve oly fontos irodalmi és politikai adalékokat még oly időben összeállítani, midőn a kiadott munkák legnagyobb része, habár csak néhány példányban is, készletben van, vagy a kiadó magán-könyvtárában még megtalálható. — Ezen könyvjegyzék első két íve, mely a díszműveket, remekírókat és költőket, úgy a gyűjteményes művek, tanulmányok stb. egy részét, nevezetesen *Arany, Vörösmarty, Tompa, B. Főtös J., Shakspere, Horváth M., Csengery A., Erdélyi János, Greguss Ágost, Hunfalvy Pál, Ipolyi Arnold, Kemény Zsigmond, Kölcsey F., gróf Lónyay M., gróf Mikó Imre, Pulszky F., Szász K., Dóczi, Kiss* stb. műveit számos kiadásokban tartalmazza, megjelent és kívánatra mindenkinek ingyen és bérmentve elküldetik. — A többi ívek két hetenkint jelennek meg, és szintén minden irodalombarát rendelkezésére állanak. — **A harmadik ív hozza: Salamon Ferencz, Szabó Károly, Szemere Bertalan, Toldy Ferencz** stb. műveit, és a Budapesti szemlét.